

TEKÂLİF-İ MİLLİYE EMİRLERİ VE TATBİKATI*

*Feyzullah EZER***

ÖZET

Osmanlı Devleti İttifak Devletleri safında katılmış olduğu Birinci Dünya Savaşı'nı kaybederek Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştır. Savaştan galip ayrılan İtilaf Devletleri Mütareke'nin imzalanmasından kısa bir süre sonra Osmanlı topraklarını paylaşmak üzere işgal hareketini başlatmışlardır. Yabancı işgal ve istilaları karşısında sessiz kalmayan Türk Milleti tepkisini göstererek Mustafa Kemal Paşa önderliğinde büyük bir direniş hareketi başlatmıştır.

Osmanlı Devleti'nin zor durumda olması ve Batılı devletlerinde desteği ile Yunanistan 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmiştir. İşgali genişletmek amacıyla harekete geçen Yunan kuvvetleri, Türk kuvvetleri ile yapmış oldukları I. ve II. İnönü Savaşlarını kaybetmişlerdir. Bu gelişmeler üzerine Yunanistan yeni bir seferberlik ilan ederek askeri gücünü artırmış ve 10 Temmuz 1921'de tekrar harekete geçerek, Afyon, Kütahya ve Eskişehir'i işgal etmiştir. Bu durum karşısında Mustafa Kemal Paşa, Türk Ordusu'na Sakarya'nın doğusuna çekilme emrini vermiştir. Eskişehir-Kütahya Muharebesi'nde uğranılan başarısızlık ve Ordu'nun Sakarya'nın doğusuna çekilmesi kamuoyunda tepkilere yol açmıştır. Durumun düzeltilebilmesi amacıyla TBMM tarafından 5 Ağustos 1921'de Mustafa Kemal Paşa'ya Meclisin yetkilerini de kullanmak üzere Başkumandanlık görevi verilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa Başkumandanlık yetkisini kullanarak, Ordunun donatılması ve güçlendirilmesi amacıyla 7-8 Ağustos 1921'de Tekâlif-i Milliye (Milli Vergi) Emirlerini yayımlamıştır. Türk Ordusunun ihtiyacı olan yiyecek, giyecek, silah, cephane, ulaşım, haberleşme, sağlık vd. her türlü malzeme ve hizmeti kapsayan Tekâlifi Milliye Emirleri, Milli Mücadele'nin sonuna kadar uygulanmıştır. Türk Milletinin maddi-manevi bütün kaynaklarını seferber etmek suretiyle, cephe gerisindeki halkında katılımını sağlayan bu emirlerin, Milli Mücadelenin kazanılmasında büyük katkıları olmuştur.

Anahtar Kelimeler: TBMM, Atatürk, Milli Mücadele, Tekâlifi Milliye.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Fırat Üniversitesi Eğitim Fak. Sosyal Bilgiler Eğitimi, El-mek: fezer@firat.edu.tr

ORDERS OF NATIONAL TASK AND THEIR PRACTISE

ABSTRACT

Losing the First World War by joining the Central Powers on the side, Ottoman Empire was forced to sign the Mondros Armistice. Left victorious from the war, Allied Forces shortly after the signing of the Armistice started occupation movement in order to take Ottoman Empire's lands. Under the leadership of Mustafa Kemal Pasha, the Turkish Nation has launched a major campaign of resistance by not remaining silent in the face of foreign invasion and occupation.

Due to the difficult situation of Ottoman Empire and the support of Western Powers, Greece has occupied İzmir on 15 May 1919. In order to expand the occupation Greek Forces have lost the First and Second Inonu Wars against Turkey. Greece increased military power by announcing a new campaign on these developments and taking action again July 10 1921, Greece occupied Afyon, Kütahya and Eskişehir. Faced with this situation, Mustafa Kemal Pasha ordered the Turkish Army to withdraw to the east of Sakarya. The failure of the army in Eskişehir-Kütahya war and the withdraw of the army to the east part of Sakarya River led responses among the public. Turkish Parliament gave Mustafa Kemal Pasha supreme command regarding the use of the powers of Turkish Assembly in order to rectify the situation on August 5, 1921.

Using supreme command authority, Mustafa Kemal Pasha released National Orders on 7-8 August 1921 in order to equip and strengthen the Turkish Army. Covering all kind of materials and services with a connection of Turkish Army's needs such as food, clothing, weapons, ammunition, transportation, communication, health etc, National Orders were applied until the end of National Struggle. By using all resources through financial and moral the Turkish Nation, these orders, providing for participation of the people behind the facade, has been a great contribution forte achievement of the National Struggle.

Key Words: The Turkish Parliament, the National Struggle, the National Orders.

Giriş

I. Dünya Savaşı'nın galipleri arasında yer alan Yunanistan'ın İzmir'i işgal edeceği haberi duyulduğu andan itibaren İzmir ve çevresi başta olmak üzere Anadolu'nun birçok yerinde büyük tepki gösterilmiştir. Bütün tepkilere rağmen İzmir 15 Mayıs 1919'da Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmiştir. İstanbul Hükümeti işgal karşısında yeterli tedbir ve önlemleri alamamıştır.¹ Yunan kuvvetlerinin İzmir ile yetinmeyerek işgali genişletme çabalarına karşı, bölgede önce Kuvayı Milliye birlikleri ile mücadele edilmiş, daha sonra da Batı Cephesi'nde düzenli ordu birlikleri kurulmuştur.²

¹ Hülya Özkan, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele Karşısı Faaliyetleri (4 Mart 1919- 16 Ekim 1920)*, Ankara, 1994, s. 45.

² Kazım Özalp, *Millî Mücadele (1919-1922)*, C. I, Ankara, 1988, s. 73-74.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

Düzenli ordu birlikleri I. İnönü Savaşı ile Yunan kuvvetlerine karşı ilk zaferini kazanmıştır. I. İnönü Zaferi sonrası İtilaf Devletlerinin istekleriyle toplanan Londra Konferansı'ndan sonuç alınamayınca tekrar harekete geçen Yunan kuvvetleri II. İnönü Savaşı'nı da kaybederek geri çekilmek zorunda kalmıştır. İngiltere Başbakanı Lloyd George'un desteğiyle, Eskişehir-Afyon hattını işgal etmek üzere giriştikleri bu taarruz Türk Ordusu'nun sanıldığı kadar zayıf olmadığını ortaya koymuştur.³ I. ve II. İnönü Savaşlarında başarılı olamayan Yunan Kralı Konstantin, Anadolu'daki askeri gücünü artırmak amacıyla yeni bir seferberlik ilan etmiştir. Askere alınanların bir kısmı da Osmanlı Devleti'nin Ortodoks uyruklu halkından temin edilmiştir.⁴ İlan edilen seferberlik ve İngiltere'nin desteği sonucu gücünü artıran Yunan kuvvetleri, 10 Temmuz 1921'de yeni bir saldırı başlatarak, Afyon, Kütahya ve Eskişehir'i ele geçirmiştir.⁵ 21 Temmuz 1921'de Yunan kuvvetlerine karşı gerçekleştirilen taarruzdan bir sonuç alınamayınca, Türk Ordusu Sakarya'nın doğusuna çekilmek zorunda kalmıştır.⁶

Afyon, Kütahya ve Eskişehir'in işgale uğraması, düşman tehditlerinin Ankara'ya yönelmesi, Türk kamuoyunda manevî çöküntüye sebep olmuştur. Hükümet ve Meclis'in Kayseri'ye nakli için yapılan hazırlıklar, durumu daha da gergin bir hale getirmiş ve Meclis'te sert tartışmalar yaşanmıştır.⁷ Meclis'in Ankara'dan taşınması konusunda 23 Temmuz 1921'de yapılan görüşmede, milletvekillerinin çoğunluğu TBMM'nin Ankara'da kalmaya devam etmesi gerektiğini belirtmişlerdir.⁸ Daha sonra TBMM'de 2 Ağustos 1921'de yapılan gizli oturumda, ordunun cephedeki durumu gündeme getirilmiş, konu ile ilgili olarak İzmir Mebusu Mahmut Esat Bey, cepheyi ziyaret ettiğini ve Ordu'nun temel ihtiyaç maddelerinin dahi sağlanamadığını belirtmiştir.⁹ 3-5 Ağustos 1921 tarihleri arasında yapılan Meclis toplantılarında, askerî durum, maliye ve başkumandanlık ihdası tartışılmıştır. Gizli ve açık olarak yapılan bu görüşmeler, o günlerde ülkenin içinde bulunduğu durumu anlatan en önemli belgeler olmuştur.

1. Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandan Seçilmesi

Başkumandanlık Yasası Meclis'e sunulduğunda bazı milletvekilleri, Meclis'in, millettan aldığı vekâleti başkasına devretme hakkı bulunmadığını belirtmişlerdir.¹⁰ Mustafa Kemal Paşa konu ile ilgili olarak Nutuk'ta şunları söylemiştir; “Ben bu düşüncelerin hiçbirine karşı çıkmadım. Hepsini doğru bulduğumu belirttim. Meclis'in bu noktayı çok dikkatle ve önemle düşünüp incelemesini söyledim”.¹¹ Mustafa Kemal Paşa bütün hücumları soğukkanlılığını muhafaza ederek

³ Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilâli*, C. 2, İstanbul, 2000, s. 639.

⁴ Jorge Blanco Villalta, *Atatürk*, Ankara, 1982, s. 461-462.

⁵ Kütahya-Eskişehir Savaşlarında Yunan kuvvetleri; 96.000 piyade, 1300 süvari, 5.600 makineli tüfek ve 345 adet topa, Türk Kuvvetleri ise; 51.265 piyade, 4727 süvari ve 162 adet topa sahipti. Geniş bilgi için bkz. Hakkı Tümerdem, *Yunanlılarla İstiklâl Harbi*, İstanbul, 1938, s. 92-93.

⁶ Serpil Sürmeli, *Milli Mücadelede Tekâlifi Milliye Emirleri*, Ankara, 1998, s. 44-45; Jorge Blanco Villalta, *Atatürk*, s. 463.

⁷ Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi, *TBMM Hükümeti Dönemi Özet Tarihi*, C. IV, Ks. I, Ankara, 2001, s. 456.

⁸ Meclis'in Ankara'dan taşınması konusunda 23 Temmuz 1921'de, Erzurum Milletvekili Mustafa Durak Bey TBMM'de yapmış olduğu konuşmada; “Ordu şehir bekçisi değil, Ordu istiklâl bekçisidir. Nerede canı isterse orada harbini yapar, ikinci meseleye gelince TBMM buradan gitmemelidir. Yedi sene içinde milyonlarca insan telef ettik, biz o milyonlarca insandan büyük değiliz. Biz de feda olalım” demiştir. *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, C. 2, Ankara, 1985, s. 101-103.

⁹ İzmir Milletvekili Mahmut Esat Bey, 2 Ağustos 1921'de TBMM'de yapmış olduğu konuşmada özetle şunları söylemiştir: “Milletvekillerinden oluşan bir heyetle cepheyi ziyaret ettik, Ordu'nun ihtiyaçlarından birisi de kumandanların ifadesine nazaran yiyeceği, içeceği yok. Ordu ricat ettiği zaman kâfi derecede erzakını alamamış. Bir kaç nefere tesadüf ettik ve onlarla görüştük, biz düşmanı yenmeye geldik, zararı yok biraz da aç dövüşürüz dediler. Yalın-ayak bir nefer yanımıza geldi. Heyetle ben neferin önünde yere bakmaya mecbur olduk ve sıkıldık.” *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, C. 2, s. 143.

¹⁰ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, C. II, İstanbul, 1982, s. 612; Mustafa Müjdecı, “Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde Büyük Taarruz”, *Turkish Studies*, Bölüm 9/1, Vinter, Ankara, 2014, s. 389

¹¹ Serpil Sürmeli, *Milli Mücadelede Tekâlifi Milliye Emirleri*, s. 45.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

askeri vaziyeti olduğu gibi değerlendirmeye çalışmış, bir yandan da Meclise itimadı muhafaza edecek maneviyatı kuvvetlendirecek sözler söylemiştir.¹² Ayrıca Başkumandanlık makamının tesisiyle, bu görevin TBMM Reisi olarak kendisine verilmesi hakkında bir kanun teklifi sunmuştur.¹³ Bu teklif Meclis gizli celse görüşmelerinde itirazlarla karşılaşmıştır.¹⁴ Hakkı Hami Bey, Selahaddin Bey, Hulusi Bey başta olmak üzere bazı milletvekilleri, Meclis'in yetkilerini bir şahsa vermesinin söz konusu olamayacağından ve buna lüzum olmadığından bahsetmişlerdir.¹⁵

Başkumandanlık Kanunu ile ilgili olarak, 4-5 Ağustos 1921 tarihleri arasında TBMM'de arka arkaya yapılan görüşmelerde, Türk Ordusu'nun ve ülke kaynaklarının bir emir altında vakit kaybetmeksizin harekete geçirilmesine karar verilmiştir.¹⁶ 5 Ağustos 1921 tarihinde Sinop Milletvekili Rıza Nur ile sekiz arkadaşının vermiş oldukları "TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Başkumandanlık Tevcihine" dair kanun tasarısı Meclise sunulmuştur.¹⁷

Başkumandan seçilen Mustafa Kemal Paşa, bu tarihten sonra, "Büyük Zafer" kazanılincaya kadar TBMM'nin yetkilerini, ordunun gücünü artırmak amacıyla kullanmıştır.¹⁸ "Başkumandanlık Kanunu" üç aylık sürenin dolması ile 31 Ekim 1921'de birinci,¹⁹ 4 Şubat 1922'de ikinci²⁰ ve 6 Mayıs 1922'de üçüncü kez uzatılmıştır.²¹ Meclis'e sunulan Başkumandanlık kanun layihası aynen kabul edilmiştir.²² Başkumandanlık kanunu isim tayiniyle oylamaya konulmuş, oylamaya katılan

¹² Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, C. II, s. 609.

¹³ 4 Ağustos 1921 tarihinde Mustafa Kemal Paşa Meclis kürsüsünde Başkumandanlık meseleleriyle ilgili olarak mebuslara, kendisi hakkında gösterdikleri güven ve ilgiye teşekkür ederek, Başkumandanlık makamının tesisiyle, bu görevin TBMM Reisi olarak kendisine verilmesi hakkında kanun teklifini sunmuştur. Buna göre; Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine "Meclis a'zâ-yı kirâmının umumî suretle tezahür eden arzu ve talebi üzerine Başkumandanlığı kabul ediyorum. Bu vazifeyi; şahsen der'uhte etmekten tahassul edecek fevâidi, a'zamî sür'atle istihsâl edebilmek ve ordunun maddî ve manevî kuvvetini azamî sür'atte tezyid ve ikmal ve sevk u idaresini bir kat daha tarsin için, TBMM'nin haiz olduğu salahiyeti, fi'ilen isti'mal etmek şartıyla bu vazifeyi der'uhte ediyorum. Müddet-i ömrümde, hâkimiyet-i milliyenin ve meşruiyetin en sadık bir hadimi olduğumu nazar-ı milletle bir defa daha te'yid için bu, salahiyetin üç ay gibi kısa bir müddetle takyid edilmesini ayrıca talep ederim." Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, C. II, s. 611; Samet Ağaoğlu, *Kuvayı Milliye Ruhu*, Ankara, 1981, s. 166.

¹⁴ Mustafa Kemal Paşa Başkumandanlık Kanunu Meclis'e geldiğinde bazı milletvekilleri tarafından yapılan itirazları Nutuk'ta şöyle açıklamıştır; "Efendiler; bu takririm suret-i hakdan görünerek teklifatta bulunanların muzmeratını, meydan-ı aleniyata çıkarmağa vesile teşkil etti. Derhal i'tirâzât başladı. Bir defa Başkumandanlık unvanını veremeyiz dediler. O, TBMM'nin şahsiyet-i ma'nevîyesinde mündemictir. Başkumandan vekili, denilmelidir. Saniyen; Meclisin salahiyetini isti'mal etmek gibi bir imtiyazın i'tası asla mevzu'bahs olamaz, mütala'asında bulundular." Serpil Sürmeli, *Millî Mücadelede Tekâlifî Millîye Emirleri*, s. 48.

¹⁵ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, C. II, s. 612; *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, C. II, s. 164-167.

¹⁶ Başkumandanlık ihdası ile bu vazifenin TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine tevcihi hakkında 4 Ağustos 1337 tarihli kanun teklifi. Bkz: *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, C. II, s. 164; *TBMM Zabıt Ceridesi*, C. 12, Ankara, 1958, s. 17-21 (5 Ağustos 1921 tarih ve 144 sayılı kanun).

¹⁷ Samet Ağaoğlu, *Kuvayı Milliye Ruhu*, Ankara, 1981, s. 166.

¹⁸ 4 Ağustos 1337'de başlayan ve 5 Ağustos 1337 (1921) günü de devam eden ikinci ve üçüncü celseler de şiddetli tartışmalara sahne olan, Başkumandanlık ihdası ile bu vazifenin TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine tevcihi hakkında kanun teklifi ve konuyla ilgili yapılan meclis görüşmeleri, şiddetli tartışmalara sahne olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, C. II, s. 613; Tartışmalarla ilgili olarak daha geniş bilgi için bkz. *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, C. II, s. 164-185; Jorge Blanco Villalta, *Atatürk*, s. 468.

¹⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, C. 14, Ankara, 1958, s. 5-6 (31 Ekim 1921 tarih ve 160 sayılı kanun).

²⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, C. 16, Ankara, 1958, s. 171-174 (4 Şubat 1922 tarih ve 189 sayılı kanun).

²¹ Mustafa Müjdecî, "Hâkimiyet-i Millîye Gazetesinde Büyük Taarruz", *Turkish Studies*, Bölüm 9/1, Vinter, Ankara, 2014, s. 389; Ayrıca bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, C. 19, Ankara, 1959, s. 535-539, 541-544 (4 Mayıs 1922 tarih ve 229 sayılı kanun); Kemal Atatürk, *Nutuk*, C. II, s. 613. Mustafa Kemal Paşa'nın Başkomutan seçilmesi ve görev süresinin uzatılması konusunda daha geniş bilgisi için bkz. *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, C. II, s. 164, 179-180.

²² Meclis tarafından aynen kabul edilen Başkumandanlık kanun layihası TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Başkumandanlık Tevcihi Hakkında Kanun şu şekildedir; "Madde: I. Millet ve memleketin mukadderatına bilfiil vazıyülyed yegâne kuvvet-i âliye olan ve azasından her birinin Kanunu Esasi ve Teşkilatı Esasiye Kanunu ile hukuk ve masuniyeti teşriiyesi tabiatı ile mahfuz ve şahsiyet-i maneviyesi Başkumandanlığı haiz bulunan TBMM kuyud-u âtiye ile Başkumandanlık vazife-i fiiliyesine kendi Reisi Mustafa Kemal Paşa'yı memur eylemiştir. Madde: 2.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

184 milletvekilinin tamamı kabul oyu vermiştir. Mustafa Kemal Paşa Meclis'te bulunanların alkışları arasında kürsüye gelerek bir teşekkür konuşması yapmıştır.²³ 5 Ağustos 1921 tarihinde Meclis açık celsesinde, Mustafa Kemal Paşa'nın vermiş olduğu takrirler kabul edilerek Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne, Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa, Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne de Dâhiliye Vekâleti'ni vekâleten yürütecek olan Refet Paşa seçilmiştir. Başkumandanlık makamı ile beraber meydana gelen bu değişiklikler, gazetelerinin ilk sayfalarında yer almıştır.²⁴ Ayrıca, Mustafa Kemal Paşa ülkenin içinde bulunduğu durumu açıklayan “*Orduya ve Millete*” adıyla bir beyanname yayımlayarak ilgili yerlere göndermiştir.²⁵

2. Tekâlif-i Milliye Emirleri'nin Yayınlanması

Başkumandan Mustafa Kemal Paşa 7-8 Ağustos 1921 tarihlerinde uygulamaya koymuş olduğu “*Tekâlif-i Milliye Emirleri*” ile dünyada ilk kez “*topyekûn savaşı*” başlatmıştır. 7-8 Ağustos 1921'de, Tekâlif-i Milliye Emirleri adı altında yayımlanan bildiride şu hususlara yer verilmiştir:

1- Her ilçede mülkî idare amirinin başkanlığında bir Tekâlif-i Milliye Komisyonu kurulacak, bu komisyonlarca toplanan malzemenin, ordunun çeşitli bölümlerine dağıtımını sağlanacaktır.

2-Şehir merkezleri, kasabalar ve köylerdeki her ev birer kat çamaşır birer çift çorap ve birer çift çarık hazırlayarak komisyona teslim edecektir.

3- Tüccarın ve halkın elinde bulunan çamaşırılık, Amerikan patiskası, pamuk, yıkanmış ve

Başkumandan ordunun maddi ve manevi kuvvetini azami surette tezyid ve sevk ve idaresini bir kat daha tersin hususunda TBMM'nin buna mütaallik salahiyetini Meclis namına fiilen istimale mezdur. Madde: 3. Müşarünileyhe balâdaki mevâdile mevdu sıfat ve salahiyet üç ay müddetle mukayyettir. Meclis lüzum gördüğü takdirde bu müddetin inkızasından evvel dahi bu sıfat ve salahiyeti ref edebilir. Madde: 4. İşbu kanun tarih-i neşrinden itibaren meriyülicradır.

Madde: 5. İşbu kanunun icrasına Türkiye Büyük Millet Meclisi memurdur.” Samet Ağaoğlu, *Kuvayı Milliye Ruhu*, s. 166; Serpil Sürmeli, *Milli Mücadelede Tekâlif-i Milliye Emirleri*, s. 50.

²³ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, C. II, s. 614; Samet Ağaoğlu, *Kuvayı Milliye Ruhu*, s. 167-168; Ayrıca Başkumandanlık konusu gazete manşetlerinde geniş yer bulmuştur. Bunlardan bazıları; *Açıksöz Gazetesi*, “Baş Kumandanımız Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Alkışlar Arasında Mühim Bir Nutuk İrad Etmişlerdir.” *Açıksöz*, 7 Ağustos 1337/1921, No: 253; *İkdam Gazetesi*, “Anadolu Ordusu'nun Umum Başkumandanı” *İkdam*, 9 Ağustos 1337/1921, No: 8766; *Peyam-ı Sabah Gazetesi*, “Mustafa Kemal Paşa'nın Mühim Bir Nutku” *Peyam-ı Sabah*, 9 Ağustos 1337/1921, No: 964. Hâkimiyeti Milliye Gazetesi de “Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Dün Büyük Millet Meclisi Tarafından Başkumandanlığa İntihab Edildiler.” Başlığını kullanmıştır. *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Ağustos 1337/1921, No: 256.

²⁴ Gazetelerin konuyla ilgili manşetleri, *Açıksöz Gazetesi* birinci sayfasında “Baş Kumandanlık Karargâhında hummalı faaliyet” başlığı altında Başkumandanlık Karargâhında pek çok faaliyet müşade olunmaktadır. Bu karargâh Erkan-ı Harbiye Umumiye Riyasetiyle, Müdafaa-i Milliye Vekâleti'nin heyeti camiasında teşkil etmektedir.” *Açıksöz*, 10 Ağustos 1337/1921, No: 256. Baş Kumandanlık makamı ile beraber meydana gelen değişiklikler *Vakit* ve *Peyam-ı Sabah* Gazetelerinin ilk sayfalarında verilmiştir. *Vakit*, 9 Ağustos 1337/1921, No:1318; *Peyam-ı Sabah*, 10 Ağustos 1337/1921, No: 965.

²⁵ Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'nın *Orduya ve Millete* Beyannameyi özet olarak şu şekildedir; “Büyük muharebeden çıktığımız en zaif zamanımızda tek mil memleketi çignemek ve bütün ahaliyi mahvetmek için üzerimize hücum eden düşmanlara karşı milletçe birleştik ve pek kıymetli ordular vücuda getirdik. İnönü'nde Yunanistan'ın istila ordularını iki defa tepeleyen bu milli ordularımız o kadar yüksek bir azim ve iman ile muharebe ettiler ki, düşmanlar yalnız Garp cephemizdeki ordumuza karşı kralları başta olduğu halde tek mil Yunan ordusunu Anadolu'ya getirmeye mecbur oldular. Bugün düşman ordusu menabii asliyesinden ve üssül harekesinden uzaklaşmış bir vaziyette karşımızdadır. Memleket ve milletin maddi ve manevi bütün kuvvetlerini bu neticenin istihali tarihine sevk ve imale için hiçbir tedbir ve teşebbüste müsamaha edilmeyecek ve ne zemin ve zaman ile ne de vatan mefhumu karşısında teferruattan itibaren kalan mülahazatı saire ile mukayyed olmayarak düşman ordusunun imhasından ibaret olan bu tek gayenin istihali için muktazi her şey yapılacaktır. Tevfik Allah'tandır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan Mustafa Kemal.” *Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri*, C. IV, Ankara, 1991, s. 412-413; *Hâkimiyet-i Milliye*, 7 Ağustos 1337/1921, No: 257; *Açıksöz*, 8 Ağustos 1337/1921, No: 254; *Vakit*, 10 Ağustos 1337/1921, No:1319; *İkdam*, 10 Ağustos 1337/1921, No: 8767.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

yıkanmamış yün ve tiftik, erkek elbisesi dikmeye yarayan her türlü kışlık ve yazlık kumaş, kalın bez, kösele, taban astarlığı, sarı ve siyah meşin, sahtiyan, dikilmiş ve dikilmemiş çarık, potin, demir kundura çivisi, tel çivi, kundura ve saraç ipliği, nallık demir ve yapılmış nal, mih, yem torbası, yular, belleme, kolan, kaşağı, semer ve organ stoklarından yüzde kırkına, bedeli sonradan ödenmek üzere el konulacaktır.

4- Eldeki buğday, saman, un, arpa, fasulye, bulgur, nohut, mercimek, kasaplık hayvan, şeker, gaz, pirinç, sabun, yağ, tuz, zeytinyağı, çay, mum stoklarından yine yüzde kırkına, bedeli sonradan ödenmek üzere el konulacaktır.

5- Ordu ihtiyacı için alınan taşıt araçları dışında, halkın elinde kalan taşıt araçlarıyla, yüz kilometrelik bir uzaklığa kadar, ayda bir defa olmak üzere, parasız askerî ulaşım yapılacaktır.

6- Ordunun giyimine ve beslenmesine yarayan bütün sahipsiz mallara el konulacaktır.

7- Halkın elinde bulunan savaşta işe yarar bütün silâh ve cephane üç gün içinde teslim edilecektir.

8- Benzin, vakum, gres, makine, makine yağları, vazelin, otomobil ve kamyon lâstiği, solüsyon, buji, soğuk tutkal, Fransız tutkalı, telefon makinesi, kablo, pil, çıplak tel, yalıtkan maddeler ve bunlar türünden malzeme ve asit sülfürik stoklarının yüzde kırkına el konulacaktır.

9- Demirci, marangoz, dökümcü, tesviyeci, saraç, arabacı esnafları ve imalâthaneleriyle, bu esnaf ve imalâthanelerin iş çıkarabilme güçleri, kasatura, kılıç, mızrak ve eyer yapabilecek ustaların adlarıyla birlikte sayılarını ve durumları tespit edilecektir.

10- Halkın elinde bulunan dört tekerlekli yaylı araba, dört tekerlekli at ve öküz arabalarıyla, kağrı arabalarının bütün takım ve hayvanlarıyla birlikte binek ve topçeker hayvanlarının, katır ve yük hayvanlarının, yüzde yirmisine el konulacaktır.²⁶

Tekâlif-i Milliye Emirleri gereği toplanmış olan her türlü malzeme için sahiplerine birer belge verilerek devlet borçlandırılmıştır.²⁷ Bu emirler ile Türk Milleti'nin bütün imkânlarının en kısa zamanda seferber edilmesi sağlanmıştır. Nitekim I. Dünya Savaşı'nı birlikte kaybettiğimiz Almanya, Versay Antlaşması'nı kabul etmek zorunda kalmış ve ulusal varlığı zedelenmiştir. Ülkesi'nin bütünlüğe kavuşması için çareler arayan I. Dünya Savaşı'nın ünlü komutanı Mareşal Erich Ludendorf, yazmış olduğu "Der Totale Krieg (Topyekûn Savaş)" adlı eserinde; Türk Millî Mücadelesi'nin bu yönüyle göz kamaştırıcı olduğunu belirtmiştir.²⁸

3. Tekâlif-i Milliye Emirlerinin Uygulanması

Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandanlık görevine başlamasından sonra, Ankara'da kaldığı bir haftalık süre zarfında ordunun yeniden teşkil ve tanzimi ile savaşmak için gerekli olan tüm hayati ihtiyaçları karşılamak üzere cephe ve cephe gerisinde ordu-millet bütünlüşmesi ve dayanışmasını gerçekleştirecek maddî ve manevî hazırlıklara girişmiştir. Mustafa Kemal Paşa

²⁶ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk (1919-1927)*, Hazırlayan: Zeynep Korkmaz, Ankara, 2000, s. 416-418; *TİH, Batı Cephesi*, C. II, Ks. V, Kit. 1, Ankara, 1995, s. 77-78; *TİH, Batı Cephesi*, C. II, Ks. V, Kit. 2, Ankara, 1995, s. 479-480; Erdinç Tokgöz, *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-1997)*, Ankara, 1997, s. 25; Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara, 1983, s. 342-343; M. Kayıran, "Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. V, s. 656; Cemal Avcı, "Tekâlif-i Harbiye İle Tekâlif-i Milliye Vergilerinin Karşılaştırılması Tanıtımı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XI, Mart 1995, S. 31, s. 228-231.

²⁷ M. Kayıran, "Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. V, s. 649-650; *Millî Mücadele Dönemi Bütçeleri ve Mali Mevzuatı (1920-1923)*, Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s. 37-46; Serpil Sürmeli, *Millî Mücadelede Tekâlif-i Milliye Emirleri*, s. 61-74.

²⁸ Alptekin Müderisoğlu, *Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları*, Ankara, 1974, s. 375; Oktay Kızılkaya-Ahmet İlyas, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Solidarist Korporatizmin Türk Sosyal Hayatına Yansıması", *Turkish Studies*, Bölüm 8/11, Fall, Ankara, 2013, s. 211.

Nutuk'ta, Başkumandanlık karargâhını teşkil ettiğini belirtmiştir. Buna göre Başkumandanlık kalemî şu kadrolardan oluşmaktaydı:

- 1- Reis ve yaveri
- 2- Erkân-ı harp zabiti
- 3- Sınıf zabiti
- 4- Evrak memuru.²⁹

Mustafa Kemal Paşa, ilk önce Başkumandanlık karargâhını kurarak emir kumanda zincirini kendisinin nezareti altında Başkumandanlık makamına bağlamıştır.³⁰ Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandanlık karargâhında oluşturduğu heyetle yeni orduyu tanzim için aldığı tedbir ve tertibat kısa zamanda etkisini göstermiştir. Ordu mevcudunu artırmak amacıyla seferberlik ilan edilerek Anadolu'daki askerlik şubeleri tarafından askere alma işlemleri başlatılmış ve bu gelişmeler dönemin gazetelerinde geniş yer bulmuştur.³¹

Diğer taraftan, Tekâlif-i Milliye Emirlerinde belirtildiği şekilde il ve ilçe merkezlerinde mülkî idare amiri başkanlığında komisyonlar kurularak kısa süre içerisinde çalışmalarına başlamıştır.³² Komisyonlar kendilerine teslim edilen malzemelere karşılık bedeli savaştan sonra ödenmek üzere, senet niteliğinde tutanaklar düzenlemişlerdir. Komisyonlar tarafından toplanan malzemelerin cepheye ulaştırılması ise, Beş Numaralı Tekâlif-i Milliye Emri ile çözüme bağlanmıştır. Buna göre, her türlü nakil aracına sahip olanlara ayda bir kez ordu malzemesinden bir kısmını yüz kilometrelik mesafeye parasız taşıma zorunluluğu getirilmiştir. Böylece halka bir hizmet mükellefiyeti yüklenmiş, devlet para ödeyerek yaptıracığı hizmeti, yükümlülük olarak halka yaptırmıştır.³³

Tekâlif-i Milliye Emirlerinin yürürlüğe girmesiyle, Karadeniz'deki ulaşım bir anda büyük önem kazanmıştır. Zira Doğu Anadolu ile İç Anadolu'nun demiryolu bağlantısı olmayıp Rusya'dan, Kars üzerinden gelen demiryolu Erzurum'da son bulmaktaydı.³⁴ Bu nedenle, Erzurum ve Kars üzerinden Karadeniz kıyılarına getirilen malzemenin oradan İnebolu'ya deniz yoluyla ulaştırılması tek çıkar yol olmuştur.³⁵ Deniz Kuvvetlerine ve özel kişilere ait takalara oranla daha

²⁹ Serpil Sürmeli, *Milli Mücadelede Tekâlif-i Milliye Emirleri*, s. 56.

³⁰ Serpil Sürmeli, *Milli Mücadelede Tekâlif-i Milliye Emirleri*, s. 57.

³¹ Peyam-ı Sabah Gazetesi'nde, "Bütün Halk Silah Başına" başlığı kullanılarak yapılmış olan açıklamada; "Askere alınanlar üç kısma tefrik olunmaktadır. 38-45 yaşında bulunanlar, derhal alaylarına gönderileceklerdir. 45-52 yaşında olanlar evvel emirde depo taburlarında ta'lim ve ba'de alaylara gönderileceklerdir. Alaylarda hasıl olacak boşlukları doldurmak için son bir kuvve-i ihtiyatiye teşkil olacaktır. 52 yaşından yukarı bulunanlar ve ma'lûl olmayan ihtiyarlar ise, üçüncü kısmı teşkil edecekler ve jandarma vazifesini görecekleri" belirtilmiştir. *Peyam-ı Sabah*, 12 Ağustos 1337/1921, No: 967. Ayrıca *Vakit Gazetesi*'nde yayımlanan; "Anadolu'da Maddî ve Manevî Hazırlıklar" başlıklı yazıda Anadolu insanının bu mukaddes gayeye kavuşmak için gösterdiği şevk, azim, vatan sevgisi ve hürriyet anlayışına vurgu yapılmıştır. *Vakit Gazetesi*, 11 Ağustos 1337/1921, No:1320.

³² Tekâlif-i Milliye Emirlerinin uygulanması için 1 Numaralı emirde; "Komisyonlar 11.08.1921'den itibaren daima toplantı halinde bulunacak ve komisyon üyeleri hiçbir ücret almayacaklardır. Her komisyon iki ay müddetle askerî hizmetten tecil edilmek üzere ikişer kâtip, ayrıca dörder memur istihdam edeceklerdir" denilmektedir. Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilâli*, C. 2, s. 663.

³³ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk (1919-1927)*, Hazırlayan: Zeynep Korkmaz, Ankara, 2000, s. 416-418; *TİH, Batı Cephesi*, C. II, Ks. V, Kit. 1, s. 77-78; *TİH, Batı Cephesi*, C. II, Ks. V, Kit. 2, s. 479-480; Erdinç Tokgöz, *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-1997)*, Ankara, 1997, s. 25; F. Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, s. 342-343; Mehmet Kayıran, "Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. V, S. 15 Temmuz 1989, s. 656; Cemal Avcı, "Tekâlif-i Harbiye ile Tekâlif-i Milliye Vergilerinin Karşılaştırmalı Tanıtımı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XI, S. 31, Mart 1995, s. 228-231; S. Sürmeli, *Milli Mücadelede Tekâlif-i Milliye Emirleri*, s. 106.

³⁴ Filiz ÇOLAK, "Atatürk Dönemi'nde Türkiye Cumhuriyeti'nin Ulaşım Politikasına Genel Bir Bakış", *Turkish Studies*, Bölüm 8/2 Vinter, Ankara, 2013, s. 351.

³⁵ Erol Mütercimler, *Kurtuluş Savaşı'nda Denizden Gelen Destek*, İstanbul, 1997, s. 188.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

büyük teknelerle Rusya'dan getirilen mallar Trabzon'da takalara dağıtılarak, İnebolu'ya taşınmıştır. Buna ilaveten Beş Numaralı Tekâlif-i Milliye Emri yayımlandıktan sonra, Karadeniz'deki özel kişilere ait bütün tekneler seferber edilmiştir.³⁶ Deniz taşıma yükümlülüğü, Sakarya Savaşı öncesi başlayarak, Milli Mücadele'nin sonuna kadar devam etmiş, elde edilen ikmal ve iâşe malzemeleri Batı Cephesi'ne ulaştırılmıştır.³⁷

Ayrıca Başkumandanlık tarafından, Tekâlif-i Milliye Emirlerine aykırı davranışlar hakkında gerekli yasal işlemin yapılacağı, özellikle stoklarındaki mal miktarını gizleyenlerin vatana ihanet suçu işlemiş sayılarak İstiklâl Mahkemelerinde yargılanacakları uyarısında bulunulmuştur.³⁸ Tekâlif-i Milliye Emirlerinin 5. Maddesi uyarınca, komisyon üyelerinden ihmal ve ilgisizlik gösterenlerin de vatana ihanet suçu ile yargılanacakları belirtilmiştir.³⁹ Ancak uygulamalar sırasında zora başvurmayı gerektiren olaylara çok az rastlanmış ve Anadolu halkı tüm imkânlarını seferber ederek Millî Mücadele'ye desteğini sonuna kadar devam ettirmiştir.⁴⁰ Ayrıca Anadolu'da yayın yapan dönemin gazeteleri de, Tekâlif-i Milliye Emirleri ve ordu ihtiyaçları ilgili haberlere ilk sayfalarında sıkça yer vermişlerdir. 9 Ağustos 1921 tarihli Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi "*Hamiyetli Halkımıza*" başlığını kullanarak, Tekâlif-i Milliye Emirlerinin kısa bir özetini vermiş, 10 Ağustos 1921 tarihli Açıköz gazetesi ise, "*Tekâlif-i Milliye*" başlıklı yazısında, Ordu ihtiyaçlarından bahsederek, bunların karşılanması gerektiği üzerinde durmuştur.⁴¹

4. Tekâlif-i Milliye Emirleri ile Sağlanan Gelir ve Hizmetler

Millî Mücadele döneminde Türk Ordusu'nun ikmal ve iâşe ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla, Tekâlif-i Milliye uygulamasına gidilmiş, komisyonlar aralıksız çalışarak elde etmiş oldukları malzemeleri cepheye ulaştırmışlardır. Başlangıcından Kasım 1921 sonuna kadar Tekâlif-i Milliye Komisyonlarınca toplanan iâşe maddelerinden bazıları şunlardır:⁴²

³⁶ Alptekin Müderrisoğlu, *Kurtuluş Savaşı'nın Malî Kaynakları*, s. 392-393.

³⁷ Erol Mütercimler, *Kurtuluş Savaşı'nda Denizden Gelen Destek*, s. 188-189.

³⁸ Cemal Avcı, "Tekâlif-i Harbiye İle Tekâlif-i Milliye Vergilerinin Karşılaştırmalı Tanıtımı," *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, s. 231-232.

³⁹ Ergün Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri (1920-1927)*, C. I-II, İzmir, 1995, s. 151-152; S Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilâli*, C. 2, s. 664-665.

⁴⁰ Cemal Avcı, "Tekâlif-i Harbiye İle Tekâlif-i Milliye Vergilerinin Karşılaştırmalı Tanıtımı," *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, s. 231-232.

⁴¹ 9 Ağustos 1921 tarihli Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nin "Hamiyetli Halkımıza" başlığını kullandığı haberde, özet olarak; "Memleketten alçak düşmanı kovmak için fedakârlık lâzımdır. Askerlerimiz cepheye kanlarını dökerken bizim de burada varımızı yoğumuzu feda etmek lâzımdır. Bunun için hükümetimizin bizden istedikleri; Ordu'nun iâşe ve ilbası için teşekkül eden Ankara Tekâlif-i Milliye Komisyonu berveci-i âti mukarrerâtı ilân eder: 1. Buğday, saman, un, arpa, fasulye, bulgur, nohut, mercimek, kasaplık hayvanat, şeker, gaz, pirinç, sabun, yağ, tuz, zeytinyağı, çay, mum. 2. Tüccar ve ahali yedinde her renkte çamaşırılık bez, Amerikan, patiska, pamuk, yıkanmış, yıkanmamış yün, tiftik, erkek elbise imâline salih her nev'i yazlık ve kışlık kumaşlar, kalın bezler, kösele, vaketa, taban astarlığı, sarı ve siyah meşin, sahtiyan, mamûl yemeni, çarık, potin, çarık imâline mahsus deri, demir kundura çivisi, tel çivi, kundura ve araç iplikleri, nallık demir, ma'mûl nal, mih, yem torbası, belleme, kolan, kaşağı, gebre, urgan. 3. Bâlâdaki maddelerde cinsleri muharrer mevadd-ı iâşe ve iktisadiye ile levazimat-ı saire ile miktarının bilinmesine lüzum görüldüğünden ahali ve tüccar yedlerinde mevadd-ı mezkûreden her ne mevcut ise üç güne kadar makam-ı vilayette Tekâlif-i Milliye Komisyonu'na beyanname müracaat eylemeleri ve beyanname ita etmeyenlerin ind'l-tahkik emvalinin müsadere ve kendisinin hıyânet-i vataniye cürümüyle tecziye edileceği beyan olunur." Tekâlif-i Milliye Komisyonu Reisi İhsan. *Hâkimiyet-i Milliye*, 9 Ağustos 1337/1921, No: 259; *Açıköz Gazetesi*, 10 Ağustos 1337/1921, No: 206.

⁴² Mehmet Kayıran, "Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, s. 656-657.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

<u>Cinsi</u>	<u>Kilo Fiyatı (Kuruş)</u>	<u>Miktarı (Ton)</u>
Un	10	1.890
Buğday	7	16.703
Arpa	4	14.074
Şeker	62	224
Gazyağı	39	260
Patates	7	591
Mevaşi (kasaplık hayvan)	30	3.905

2 No'lu Tekâlif-i Milliye Emri gereğince halktan bağış olarak toplanan giyecek ve eşyanın miktarı şu şekildedir:⁴³

<u>Cinsi</u>	<u>Miktar (Adet)</u>
Don	426.609
Gömlek	452.672
Mintan	60.608
Çarık	334.934
Çorap	363.285

10 No'lu Tekâlif-i Milliye Emri gereğince de 1921 Ağustos ayı sonuna kadar sadece 4, 5. ve 10. Kolordu bölgelerinden % 20 oranında toplanan taşıt araçları ise;⁴⁴

<u>Cinsi</u>	<u>Miktar (Adet)</u>
Öküz arabası	2.362
Kağnı arabası	14.738
Öküz ve manda	38.434
Katır	3.975
Binek hayvanı	1.260
Koşum	812
Deve	2.334
Muhtelif cins araba	406

Tablodan da anlaşılacağı gibi elde edilen taşıma araçlarının büyük bir kısmı ordu hizmetine verilmiştir. Ankara Hükümeti'nin yalnız % 20'lerden toplanan binek hayvanları ve taşıma araçlarına olan borcu 3.324.596 liraya ulaşmıştır.⁴⁵ Bu dönemde Tekâlif-i Milliye uygulamaları hakkında TBMM'de milletvekilleri arasında şiddetli tartışmalarda yaşanmıştır. 8 Ağustos 1921'de TBMM'de, yapılan görüşmeler sonunda bir grup milletvekili Tekâlif-i Milliye Komisyonlarını denetlemekle görevlendirilmiştir. Meclis'te bir başka tartışma da, harp komitesinin kurulmasına dair önerenin görüşüldüğü 14 Aralık 1921'de yaşanmıştır. Bu görüşmeler sırasında söz alan

⁴³ *THH, Batı Cephesi*, C. II, Ks. V, Kit. 1, s. 79.

⁴⁴ *THH, Batı Cephesi*, C. II, Ks. V, Kit. 1, s. 79.

⁴⁵ Mehmet Kayıran, "Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, s. 657.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

Adana Milletvekili Zekâî Bey, Tekâlif-i Milliye komisyonları tarafından yapılan bazı yanlış uygulamaların ülke ekonomisine ve vatandaşlara büyük zararlar verdiğini ve önlem alınmadığı takdirde bu felaketlerden Meclis'in de sorumlu olacağını iddia etmiştir. Tartışmalara birçok milletvekili katılmış, sonunda 30 milletvekilinden oluşan bir harp komitesi kurulması ve bu komitenin malî denetim yapması kabul edilmiştir.⁴⁶ Müdafaa-i Milliye Vekili Refet Paşa'nın Meclis'te sorulan bir soru üzerine; "*Ordumuzun iâşe vaziyeti iddia edemem ki parlak denilebilsin. Fakat Anadolu'nun kanaatkâr evlâdını tatmin edecek derecededir...*" şeklinde cevap vermesi Tekâlif-i Milliye Emirlerinin uygulanmasının ne denli gerekli olduğunu göstermiştir.⁴⁷ Tekâlif-i Milliye Emirleri ile sağlanan destek ve yardımlar Sakarya Meydan Savaşı'ndan sonra da devam etmiş, Türk Ordusu cephedeki eksiklerini büyük ölçüde tamamlamıştır.⁴⁸

Tekâlif-i Milliye Komisyonları tarafından ordu için alınan malzemelerin bedelleri Milli Mücadeleyi izleyen yıllarda halka geri ödenmiştir. Borçların büyük bir kısmı nakden, geri kalan önemsiz bir bölümü de hazine tahvilleriyle ödenmiş olup, bu ödemelerin toplamı 6.003.663 TL dir. Bu miktarın %72,3'ü 1923 yılında ödenmiştir. Cumhuriyet hükümetleri, Osmanlı hükümetlerinin halktan almış oldukları borçlar için de, savaşı izleyen yıllarda 10.527.217 TL ödemiştir. Savaş borçları karşılığında halka, 1923-1937 yılları arasında toplam 17.426.409 TL ödenmiştir.⁴⁹

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı'ndan galip ayrılan İtilaf Devletleri, yenilen devletlere şartları çok ağır antlaşmalar imzalatmışlardır. Yenilenler arasında bulunan Osmanlı Devleti'de oldukça ağır bir antlaşma imzalayarak savaştan çekilmiş ve toprakları İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmeye başlanmıştır. Fakat Türk ulusu bu "oldu-bittiyi" kabul etmeyerek işgallere karşı yeni bir mücadele başlatmış ve "varını yoğunu" ortaya koymak suretiyle Anadolu üzerinde oynanmak istenen oyunu bozmuştur.

İşgaller karşısında başlatılan Milli Mücadele sırasında yiyecek, giyecek, silah ve cephaneye başta olmak üzere bütün temel maddelere ve her türlü taşıma araçlarına ihtiyaç duyulmuştur. Özellikle Batı destekli Yunan Ordusu'nun Kütahya-Eskişehir Savaşlarını kazanarak ilerlemesi ve Türk Ordusu'nun Sakarya'nın doğusuna çekilmek zorunda kalması, kamuoyunda karamsar bir hava oluşmasına sebep olmuştur. Bu gelişmeler üzerine TBMM tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya 5 Ağustos 1921'de Başkumandanlık görev ve yetkisi verilmiştir. Mustafa Kemal Paşa Başkumandanlık görevini fiilen üzerine aldıktan sonra, düşmana kesin darbeyi indirmek için Orduyu ve Milleti tek vücut halinde birleştirmek üzere çalışmalarına hız vermiş ve 7-8 Ağustos 1921'de Tekâlif-i Milliye Emirlerini Yayımlamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın hedefi, Ordu ve Milletin maddi-manevi gücünün bir bütün halinde birleştirilmesine yönelik olmuştur. Tekâlif-i Milliye Emirlerinin uygulanması Sakarya Meydan Savaşı'nın hemen öncesi kritik bir dönemde başlamış ve Milli Mücadele'nin sonuna kadar devam etmiştir. Anadolu'da her türlü zorluğun yaşandığı bu dönemde, yerinde ve zamanında kararlaştırılmış bir uygulama olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa, bu manevi havayı; "*Harp ve muharebe, yalnız iki ordunun değil, iki milletin bütün mevcudiyeti ile karşı karşıya gelmesi ve vuruşması demektir. Binaenaleyh bütün Türk Milletini, cepheye bulunan ordu kadar fikren, hissien ve fiilen alakadar etmeliydim. Milletin*

⁴⁶ TBMM'de, Harp Komitesi'nin kurulmasına ilişkin tavrın görüşüldüğü 14 Aralık 1921'de Adana Milletvekili Zekâî Bey yapmış olduğu konuşmada; "Tekâlif-i Milliye'nin zararlar tevliht ettiğini ve hesaba alınmadığını, her ne olursa olsun Tekâlif-i Milliye'nin memleket iktisadını tamamen sarstığını felâketli neticeden Heyet-i Vekilenin mesul olduğunu" iddia etmiştir. *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, C. 2, Ankara, 1985, s. 507-509.

⁴⁷ *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, C. 2, s. 377.

⁴⁸ Fahrettin Tızlak, "Milli Mücadele'nin Sosyal, Ekonomik ve Askerî Kaynakları Üzerine Bir Değerlendirme" *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 96, Aralık 1994, s. 57.

⁴⁹ Serpil Sürmeli, *Milli Mücadelede Tekâlif-i Milliye Emirleri*, s. 168.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

fertleri, yalnız düşman karşısında bulunanlar değil, köyde, evinde tarlada bulunan herkes, Millet'in her ferdi silahla vuruşan muharip gibi kendisini vazifeli hissederek, bütün mevcudiyetini mücadeleye hapsedecektir. Biz bu maksadı temine çalıştık..." şeklinde açıklamıştır.

Mustafa Kemal Paşa, cephe gerisi ikmalini millete yaptırmakla halkın katılımını ve cephedeki orduyla bütünleşmesini sağlamıştır. Ülkemizi işgal etmek isteyen düşman karşısında cephedeki komutanından köyündeki vatandaşa kadar herkes Millî Mücadele'ye kanının son damlasına kadar destek vererek birlik ve beraberliğin en güzel örneğini sergilemişlerdir.

KAYNAKÇA

Açıksöz Gazetesi, 7 Ağustos 1337/1921, No: 253.

Açıksöz Gazetesi, 8 Ağustos 1337/1921, No: 254.

Açıksöz Gazetesi, 10 Ağustos 1337/1921, No: 256.

AĞAOĞLU, Samet, *Kuvayı Milliye Ruhu*, Ankara, 1981.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Nutuk*, C. II, İstanbul, 1982.

Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, C. IV, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1991.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Nutuk (1919-1927)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, (Hazırlayan: Zeynep Korkmaz), Ankara, 2000.

AVCI, Cemal, "Tekâlif-i Harbiye İle Tekâlif-i Milliye Vergilerinin Karşılaştırmalı Tanıtımı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XI, Mart 1995, S. 31, s. 223-237.

AYBARS, Ergün, *İstiklâl Mahkemeleri (1920-1927)*, C. I-II, İzmir, 1995.

BELEN, Fahri, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara, 1983.

ÇOLAK, Filiz "Atatürk Dönemi'nde Türkiye Cumhuriyeti'nin Ulaşım Politikasına Genel Bir Bakış", *Turkish Studies*, Volume: 8/2, Vinter ANKARA-TURKEY 2013, s. 345-364.

Hâkimiyeti Milliye, 6 Ağustos 1337/1921, No: 256.

Hâkimiyeti Milliye, 7 Ağustos 1337/1921, No: 257.

İkdam, 9 Ağustos 1337/1921, No: 8766.

İkdam, 10 Ağustos 1337/1921, No: 8767.

KAYIRAN, Mehmet, "Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. V, S. 15, Temmuz 1989, s. 639-664.

KIZILKAYA, Oktay - İLYAS, Ahmet, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Solidarist Korporatizmin Türk Sosyal Hayatına Yansıması", *Turkish Studies*, Volume: 8/11, Fall ANKARA-TURKEY 2013, s. 203-217.

Millî Mücadele Dönemi Bütçeleri ve Mali Mevzuatı (1920-1923), Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.

MÜDERRİSOĞLU, Alptekin, *Kurtuluş Savaşı'nın Malî Kaynakları*, Ankara, 1974.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/4 Spring 2014

- MÜJDECİ, Mustafa “Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde Büyük Taarruz”, *Turkish Studies*, Volume: 9/1, Winter ANKARA-TURKEY 2014, s. 387-408.
- MÜTERCİMLER, Erol, *Kurtuluş Savaşı'nda Denizden Gelen Destek*, İstanbul, 1997.
- ÖZKAN Hülya, İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele Karşıtı Faaliyetleri (4 Mart 1919- 16 Ekim 1920), Genelkurmay Basım Evi, Ankara, 1994.
- ÖZALP Kazım, Millî Mücadele (1919-1922), C. I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1988.
- Peyam-ı Sabah*, 9 Ağustos 1337/1921, No: 964.
- Peyam-ı Sabah*, 10 Ağustos 1337/1921, No: 965.
- Peyam-ı Sabah*, 12 Ağustos 1337/1921, No: 967.
- SELEK Sabahattin, *Anadolu İhtilâli*, C. 2, İstanbul, 2000.
- SÜRMEİ Serpil, *Milli Mücadelede Tekâlifî Millîye Emirleri*, Ankara, 1998.
- TBMM ZABIT CERİDELERİ
- TBMM Zabıt Ceridesi*, C. 2, 1958.
- TBMM Zabıt Ceridesi*, C. 12, 1958.
- TBMM Zabıt Ceridesi*, C. 14, 1958.
- TBMM Zabıt Ceridesi*, C. 16, 1958.
- TBMM Zabıt Ceridesi*, C. 19, 1959.
- TBMM Gizli Celse Zabıtları*, C. II, Ankara, 1985.
- TIZLAK, Fahrettin, “Millî Mücadele'nin Sosyal, Ekonomik ve Askerî Kaynakları Üzerine Bir Değerlendirme” *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 96, Aralık, 1994, s. 50-60.
- TOKGÖZ, Erdinç, *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-1997)*, Ankara, 1997.
- TÜMERDEM Hakkı, *Yunanlılarla İstiklâl Harbi*, İstanbul, 1938.
- Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi, *TBMM Hükümeti Dönemi Özet Tarihi*, C. IV, Ks. I, Ankara, 2001.
- Türk İstiklâl Harbi, Batı Cephesi*, C. II, Kısım V, 1. Kitap, Ankara, 1995.
- Türk İstiklâl Harbi, Batı Cephesi*, C. II, Kısım V, 2. Kitap, Ankara, 1995.
- Vakit Gazetesi*, 9 Ağustos 1337/1921, No: 1318.
- Vakit Gazetesi*, 10 Ağustos 1337/1921, No: 1319.
- Vakit Gazetesi*, 11 Ağustos 1337/1921, No: 1320.
- VILLALTA, Jorge Blanco, *Atatürk*, Ankara, 1982.